

Utkast: 2003-12-04

Nils Fagerberg
Bruksgatan 4 A
748 50 Tobo
0295-345 80
nils.fagerberg@home.se

Personliga utgångspunkter och värderingsgrunder inför ett eventuellt doktorandprojekt inom ämnesområdet jordbruksstöd/agrarhistoria

I det följande beskrivs mina personliga åsikter kring några mer eller mindre vedertagna sanningar. Syftet är inte att ge en helhetsbild av min värdegrund, utan snarare att peka på några viktiga punkter som eventuellt kan leda till diskussioner ifall det saknas acceptans för dem. Vidare är förhoppningen att jag på det här sättet ska kunna ge en bild av hur jag närmar mig, eller från vilken utgångspunkt jag ser på, frågan om jordbruksstöd. Jag hyser inga illusioner om att ha den korrekta bilden av problemet och jag utgår från att den kontinuerligt kommer att justeras framöver i takt med att jag får nya intryck, erfarenheter och insikter.

Värderingar

Alla mina funderingar/värderingar i det här fallet relaterar till frågan; vad är ett långsiktigt hållbart samhälle?

De tre produktionsfaktorerna har en sinsemellan hierarkisk relation till varandra p.g.a. inslag av linjära termodynamiska flöden i systemet

Det ekonomiska systemet är inte ett slutet system utan det påverkas av linjära termodynamiska flöden. Detta skapar också en hierarkisk relation mellan produktionsfaktorerna land, arbete och kapital. Samma hierarkiska ordning kan också uttryckas; (1)naturresurser, (2)mänskliga resurser och (3)tillverkade resurser, eller; (1)naturligt kapital, (2)socialt kapital+humankapital och (3)tillverkat kapital+finansiellt kapital. Utbytbarheten mellan dessa olika sorters kapital är inte fullständig.

Med detta synsätt blir det tydligt att den tredje nivån, d.v.s. tillverkat kapital samt finansiellt kapital i det långsiktiga perspektivet begränsas av tillgången i de överordnade kapitalkategorierna.

Ett långsiktigt hållbart samt effektivt samhälle bör således bl.a. inrikta sig på att optimera utnyttjandet av solfångande yta samt att optimera utnyttjandet av tillgänglig arbetskraft eftersom dessa kapitalformer utgör livsbasen för alla samhällen samtidigt som de är begränsade i tillgången (se nedan).

En avreglerad global handel skapar ett ojämnt handelsutbyte och ökande klyftor

Lagen om komparativa fördelar är ett av fundamenten bakom uppfattningen att internationell frihandel gynnar alla. Problemet är att lagen förutsätter att finansiellt kapital är nationellt bundet samt att miniminivån på lönerna är lika i alla länder. Eftersom dessa villkor inte gäller i dagens verklighet så är inte heller lagen om komparativa fördelar längre relevant.

Handelsutbyte kan också beskrivas i termer av utbyte av ekonomiskt värde och exergi mellan centrum och periferi i ett system. I en helt avreglerad värld skapas det automatiskt ett ojämnt utbyte där exergitillgången från periferin utnyttjas i centrum samtidigt som periferin endast får en mindre del av vinsten.

Ett tredje sätt att beskriva problemet är att olika kapitalformer har olika förmåga till rörlighet. På en avreglerad marknad innebär detta faktum att de rörligare kapitalformerna har en fördel mot de mindre rörliga, vilket leder till att de senare utnyttjas ifall det inte finns någon form av moralisk kontroll eller långsiktigt ansvarstagande.

En helt avreglerad handel bidrar således till ökande välfärdsklyftor mellan centrum och periferi, samt mellan finansiella kapitalägare och övriga människor med brist på finansiellt kapital. Åtgärder för att motverka dessa problem (och åter göra lagen om komparativa fördelar giltig) bör bl.a vara att skapa en jämbördig rörlighet mellan olika former av kapital genom att reglera marknader. Vidare bör man diskutera vad den optimala skalan är för respektive marknad med hänsyn till rättvis (= effektiv) fördelning av vinster samt rättvisa (=effektiva) möjligheter att få tillgång till resurser.

Jordens tillgångar är begränsade, medan människans efterfrågan är obegränsad

Den nuvarande utvecklingstanken håller inte eftersom den bygger på tillväxt och ökad konsumtion trots att jordens tillgångar är begränsade. Samtidigt är människors efterfrågan av välfärd omätligt, vilket innebär att ju mer en individ höjer sin välfärdsnivå, desto mer höjs också hans/hennes konsumtion av resurser (detta är naturligtvis en generell sanning snarare än en absolut).

Jordens materia är begränsad och exergitillgången begränsas i stor utsträckning av växternas fotosyntetiserande förmåga. Övrig långsiktig exergiproduktion har hitintills visat sig ineffektiv eller av marginell betydelse i jämförelse. Oljans betydelse för dagens exergitillgång är däremot enorm men det är än så länge högst osäkert hur exergifrågan kan lösas när oljan tar slut inom en ganska snar framtid.

För att tackla problemen bör man omstrukturera teori och praktik inom ekonomin så att t.ex. förvaltande premieras framför konsumtion, samt premiera ett synsätt där ekonomisk utveckling är i jämvikt med den långsiktigt hållbara samhällsutvecklingen i stället för att förlita sig på exponentiell tillväxt. En effektivare fördelning av resurser och tillgångar skulle också bidra till att öka välfärdsproduktionen och samtidigt minska på konsumtionen av resurser.

De nuvarande globala finansiella systemen är inte långsiktigt hållbara

Ingen valuta kan vara fullständigt värdeneutral eftersom den är ett resultat av mänskliga tankar. Valutasystem bestående av endast en favoriserad valuta skapar ett enkelspårigt samhälle med liten flexibilitet mot omvärldsförändringar.

Att de nuvarande dominerande valutorna inte är värdeneutrala visas av följande exempel:

- Företeelsen ränta skapar koncentration på tillgångar, specialisering, samt kortsiktighet. När detta går för långt innebär det dålig cirkulation av pengar, ökande välfärdsklyftor, samt dåligt långsiktigt ansvarstagande.
- Företeelsen flytande valuta skapar en imaginär (icke reellt förankrad) värdebedömning som sällan står i proportion till den långsiktiga hållbarheten.

- Ambitionen att skapa en stor rörlighet för valuta gör att intressen med stark finansiell tillgång har ett övertag i utbytet med andra kapitalformer. Detta leder till ett ojämnt utbyte i negativ bemärkelse för de intressen som representeras av mindre rörliga kapitalformer.
- Brist av kontroll på skuldsättningen gör att reellt kapital som är tillväxtbegränsat överförs till finansiellt kapital som inte är tillväxtbegränsat.
- Brist av kontroll på utlåningen gör att samma kapital kan utlånas flera gånger, vilket leder till ökad penningmängd utan att någon motsvarande förändring har ägt rum i välfärden.

Viktiga konsekvenser av dessa brister är att dagens valutasystem bidrar till att skapa skeva fördelningar av vinster, skeva förutsättningar för individers tillgång till resurser, och därmed också skeva förutsättningar för marknader.

Genom att tillåta och stödja en större mångfald i valutasystemet med närvaro av kompletterande valutor skapas en större flexibilitet mot oförutsedda omvärldsförändringar. Uppenbara brister i en valutas struktur bör åtgärdas genom tydligare kontroll och reglering.

Hur påverkar detta min inställning till frågan om jordbruksstöd i Sverige?

En slutsats från ovanstående åsikter är att jag tvivlar på den långsiktiga hållbarheten i de nuvarande systemen. Förutom att det finns inbyggda orättvisor i den rådande strukturen så känner jag en stark oro för att det globala systemet kommer att få ett rejält bakslag för eller senare om inget görs för att motverka dessa problem. Framför allt tvivlar jag på den långsiktiga hållbarheten inom den finansiella ekonomin. Jag tror också att det ojämna handelsutbytet kommer att skapa ökande oroligheter. Vidare är jag tveksam till om det går att hitta en långsiktigt hållbar lösning så länge vi fortsätter med nuvarande höga exergiförbrukning.

Alla ekonomiska system bör sträva efter att skapa ideala marknader, men eftersom den ideala marknaden är en utopi måste samhället kontinuerligt anstränga sig för att komma så nära idealet som möjligt. Jag tror att de följande åtgärderna tillhör de viktigare när det gäller en sådan strävan för de marknader som är knutna till markanvändning:

1. *Skapa en rättvis tillgång till de gemensamma samhällsresurserna (d.v.s. de resurser som inte kan kopplas till individuella ansträngningar, så som markhyra och ränta på finansiellt kapital).*

I en värld där resurserna är begränsade måste grunden för en fördelningspolitik vara att se till att den avkastning som skapas av naturens egen produktion (markhyra) eller av samhällets förtroende (ränta på pengar) kommer alla invånare till dels, samtidigt som de begränsade resurserna (marken eller pengarna) kan nyttjas av de som har störst behov av dem. Om en avreglerad marknad tillåts fördela dessa resurser leder det till koncentration av tillgångar, med större avstånd till den ideala marknaden som resultat. Om däremot marknaden styrs så att den får reglera hyran/räntan istället för värdet på dessa gemensamma samhällsresurser, kommer detta leda till att nyttjandet av varje resurs optimeras. Därmed minskar monopoliseringstendenserna och risken för spekulation.

2. *Skapa marknader där olika sorters kapital (naturligt kapital, socialt kapital, humankapital, tillverkat kapital och finansiellt kapital) regleras för att uppnå en sinsemellan mera jämbördig rörlighet.*

I en värld där resurserna har olika rörlighet måste det finnas en politisk medvetenhet om att en avreglerad marknad innebär att de rörligaste resurserna gynnas på bekostnad av de orörligaste. En framgångsrik och långsiktigt hållbar politik reglerar de rörligare formerna av kapital så att deras rörlighet mera liknar de orörligare formerna. Det innebär i klartext att en lokalisering av marknaderna för jordbruksprodukter leder till ett närmande av det ideala tillståndet. Först då finns det möjlighet för en handel på lika villkor (med komparativa fördelar).

3. *Skapa ett jordbruksstöd vars storleksordning baseras på graden av missgynnande för den markanvändande sektorn i relation till andra samhällssektorerers gynnande, och som undviker att styra valet av produktionsmetoder.*

Ett jordbruksstöd bidrar till att öka avståndet till den ideala marknaden. Likväl kan det vara befogat som kompensation i de fall då markanvändare missgynnas av samhällssystemet. Dess storlek bör då bestämmas i relation till andra samhällssektorerers gynnande av det rådande systemet. Detta är en generell inställning som är en aktuell utgångspunkt för synen på jordbruksstöd oavsett hur samhällssystemet ser ut. Problemet är dock att med en global marknad inom jordbruksområdet måste analysen handla om samhället jorden, vilket gör frågan omöjlig att lösa eftersom produktionsförutsättningarna är fundamentalt olika. Jordbruksstöd bör således betraktas som ett moraliskt ställningstagande och som en tillfällig nödlösning så länge som de politiska och ekonomiska systemen omöjliggör ett närmande till den ideala marknaden. Själva utformningen av ett stöd bör vara generellt strukturerat för att ge utrymme för en mångfald av produktionsmetoder som därmed ökar den långsiktiga hållbarheten genom större riskspridning.